

Multietnolekt og blinde vinkler

Dialektforskning

Pia Quist

Multietnolekt er en ny dansk dialekt, og skal forstås som et parallelt fænomen til andre danske dialekter. Den er et forventeligt resultat af at dansk bruges i multi-etniske omgivelser hvor sproget er i kontakt med mange forskellige sprog. Overalt og til alle tider kendes eksempler på at nye varieteter og sprog opstår som konsekvens af sprogkontakt. Derfor er det ikke for en sprogforsker synderligt overraskende at man på eksempelvis Nørrebro i dag kan høre nye udgaver af dansk – udgaver som adskiller sig fra de traditionelle københavnske sociolekter, lav- og høj-københavnsk, og som ser ud til at have etableret sig som en sprogstil med karakteristisk udtale, grammatik og ordforråd.

Men for journalister er multietnolekt en overraskelse og derfor en god historie der nemt kan fortælles med fængende overskrifter og muntre eksempler. For nogle lærere og pædagoger er multietnolekt (det var dog mest i begyndelsen) kilde til bekymring. For gammeldanskere kan multietnolekt forekomme underligt og måske ligefrem tillokkende eksotisk. For sprogrevsere og nationalister er multietnolekt endnu et af mange tegn på sprogets forfald og altings tilbagegang. Og hvad så med dem der selv taler multietnolekt? Eller dem der har venner og klassekammerater der gør det? For dem er multietnolekt naturligvis hverken eksotisk, forkert eller udtryk for forfald. For dem er det en del af deres daglige praksisser, det vil sige en naturlig del af den i øvrigt blandede sammenhæng de lever og færdes i.

Fænomenet multietnolekt kan betragtes på forskellige måder. Alt afhængigt af betragterens position og betragtningsmåde kan multietnolekt tage helt forskellige former. I min allerførste undersøgelse af københavnsk multietnolekt var betragtningsmåden i høj grad dialektforskerens. Jeg så i princippet på de unge tosprogedes sprog som man ville se på eksempelvis bornholmsk eller sønderjysk. Undersøgelsen var inspireret af den svenske sprogforsker Ulla-Britt Kotsinas' studier i Stockholm. Allerede i 1980'erne havde hun skrevet om *rinkebysvensk* som oversat til en dansk sammenhæng ville kunne kaldes for *ishøj dansk* eller *nørrebro dansk*. Kotsinas argumenterede i sine artikler for at de unges sprog i Stockholm-forstaden Rinkeby skulle betragtes som en ny svensk dialekt. Hun viste at der *ikke* var tale om dårligt tilegnet svensk, men om et ungdomssprog som burde anskues på lige fod med andre svenske dialekter. Denne tilgang til de unges sprog vakte stor opmærksomhed både i offentligheden og i den skandinaviske sprogforskning. På det tidspunkt havde forskningen i tosprogede børns og unges sprog nemlig stort set kun været foretaget fra et tilegnelsesperspektiv. Det vil sige at man havde set på de tosprogedes sprog som tilegnersprog, som noget ufærdigt på vej mod at blive til "rigtigt" svensk. Derfor var det noget helt nyt da Kotsinas insisterede på at rinkebysvensk var en *dialekt*.

I slutningen af 90'erne ville vi gerne undersøge om der mon kunne findes et fænomen i København der svarede til Kotsinas' rinkebysvensk. De demografiske forudsætninger så ud til at være til stede, for der var i København områder der over en årrække havde været etnisk blandede nok til at det var relevant at forestille sig at nye sprogformer var ved at etablere sig. Så medbringende dialektforskerbriller og feltbåndoptager drog jeg i 1998 i marken for at opsøge det som nogle

allerede dengang kaldte for *perkerdansk*. Undersøgelsesspørgsmålet lød ganske enkelt om de nye flersprogede miljøer i København havde ført til nye varieteter af dansk talesprog.

Svaret blev et ja. Der fandtes sprog "derude" som afveg fra standarddansk på en række punkter, og som ikke blot kunne affærdiges med at være dårligt tilegnet dansk. Dertil kom at sprogbrugerne selv var bevidste om et særligt sprog, dvs. de kunne tale om det og formulere holdninger til det. Var der så også tale om en dialekt? Ja, det argumenterede jeg for at der var. Med en inden for dialektforskningen gængs definition er dialekt "en sproglig varietet som afviger grammatisk, fonetisk og leksikalsk fra andre varieteter, og som associeres med et bestemt geografisk område og/eller med en bestemt socialklasse eller statusgruppe". Denne definition passer på multietnolekt. Der *er* tale om systematisk variation på de forskellige sproglige niveauer, grammatik, udtale osv. Og sproget forbindes med en bestemt statusgruppe, nemlig unge med indvandrerbaggrund, og et bestemt geografisk område, de etnisk blandede områder som for eksempel Nørrebro.

Med dialektforskerens udgangspunkt og perspektiv fik vi altså øje på noget helt nyt i det københavnske sprogbillede. Men samtidig var der andet vi ikke så, og det skal jeg vende tilbage til om lidt. Dialektforskerens perspektiv gav os mulighed for at sætte ord på noget som vi hidtil enten slet ikke havde talt om, eller kun havde talt om som noget mangelfuldt – noget lidt ved siden af som ikke kunne betragtes som en del af det egentlige københavnske sprog.

Da Kotsinas begyndte at tale om rinkebysvensk som en ny svensk dialekt, var hun oppe mod stærke normative kræfter (f.eks. bekymrede lærere og politikere) som kun kunne se på de unges sprog som mangelfuldt og utilpasset. Sådanne normative kræfter er stadig stærke og udbredte, også i Danmark. Louise Frevert sætter – i et lidt ekstremt eksempel – ord på nogle af bekymringerne:

"Uanset hvordan man vender og drejer det, så vil det danske sprog blive forringet i det øjeblik der blandes sammenblandede fraser og ord ind i det danske sprog så ordforrådet ikke bliver optimalt. Man må med det samme henstille at folkeskolen tager hånd om dette problem og ikke tillader denne multietnicering i dagligdagen og i timerne, da der så ikke vil gå lang tid før sproget vil få en anden værdi og ikke vil være dansk, som er basen for vores kultur."

Jeg kunne skrive meget om det naive sprogsyn og den sproglige intolerance der ligger bag en sådan udtalelse. Men her skal citatet blot illustrere den type af holdninger til multietnolekt som stadig flourer i forskellige afskygninger. Til Louise Frevert og andre bekymrede vil jeg sige at multietnolekt skal tages alvorligt ligesom andre danske dialekter. Der er tale om systematisk og ikke tilfældig eller ødelæggende variation. De unge bruger dansk på den måde de gør, fordi de er opvokset og hører til et bestemt sted i Danmark hvor der nu engang tales på denne måde. Derfor er disse unge i præcis samme situation som andre dialekttalere. De er nødt til at lære sig standarddansk, i både skrift og tale, i skolen. Men vi skal ikke fordømme deres sprog eller betragte det som "et problem" fordi det afviger fra standarddansk, ligesom vi ikke skal fordømme sønderjysk og bornholmsk. Denne måde at tale om multietnolekt på kan man kalde en slags *strategisk essentialisme*. Altså, det at vi taler om multietnolekt som var det en fast størrelse, giver os samtidig mulighed for at argumentere for at det skal tages alvorligt på lige vilkår med gamle velkendte sprogvarieteter. Det er en måde at *inkludere* brugerne af multietnolekt i en fortælling om dansk som et helt men mangfoldigt sprog.

Dialektperspektivet har altså været en vigtig forudsætning for at skabe bevidsthed blandt sprogfolk, lærere og andre om unge indvandreres sprog som noget acceptabelt og genkendeligt. Men dialektperspektivet har også begrænsninger og blinde vinkler. For det første bliver det nemt en konsekvens af dialektperspektivet at man inddeler sprogbrugere i alt for rigide kategorier – i dette

tilfælde indvandrerunge over for indfødte standarddansktalende. Man anskuer altså ikke i udgangspunktet sådanne kategorier som forhandlede, og det bliver derfor ikke en del af beskrivelsen at der (naturligvis) ikke er nogen en-til-en-relation mellem det der kunne kaldes talerens objektive kategori, og så hendes sprog. I en senere undersøgelse har jeg derfor set på multietnolekt fra noget man kunne kalde et praksisperspektiv. I praksisperspektivet forudsættes ingen sociale kategorier, men identiteter ses som processer der forhandles og (gen)konstrueres i daglige praksisser. Med dette perspektiv bliver det for eksempel tydeligt at multietnolekt indgår som et stilistisk element mellem alle mulige andre stilistiske udtryk, som kan bruges – eller fravælges – af alle uanset hudfarve. Inden for samme (praksis)fællesskab er der unge med indvandrerbaggrund der aldrig bruger multietnolekt, og der er unge med dansk etnisk baggrund der bruger det. De unge med dansk etnisk baggrund er ikke eksotiske undtagelser som opfører sig stik imod alle forventninger. De er helt almindelige sprogbrugere som deltager i et fællesskab hvor multietnolekt er en del af de sproglige praksisser.

Den nok største ulempe ved dialektperspektivet er dog at det isolerer multietnolekten fra det sociale og sproglige rum som den bruges i. Med dialektperspektivet kommer man nemt til at negligere at sprogbrugen er vokset ud af meget komplekse blandede sammenhænge, fordi man fokuserer på varieteten som system inden for en enkelt gruppe i forhold til en overordnet standard. Men det er naturligvis ikke sådan at indvandrere på for eksempel Nørrebro lever i harmoniske, ikke-stratificerede områder. I de etnisk blandede områder bor mange forskellige mennesker side om side – arbejdere, selvstændige, akademikere, narkomaner, kunstnere osv. – alle med forskellige livsstile og baggrunde. Man engagerer sig i mange forskellige – og flere af dem meget komplekse – sammenhænge, som for eksempel den lokale skole. Det er derfor vigtigt at pointere at multietnolekt bruges side om side med – ja, alle mulige andre slags københavnsk. Det er altså ikke sådan, som enkelte forestiller sig, at multietnolekt eksisterer som et "hemmeligt sprog" blandt sprogbrugere i lukkede grupper som ikke kommunikerer med andre ikke-brugere. Multietnolekt er en integreret del af det københavnske sprogsamfund.